

Тема 1. Економіка національного господарства: основні характеристики і особливості розвитку

- 1. Особливості економічного розвитку національного господарства.**
- 2. Моделі економічного розвитку і їх характеристика.**
- 3. Обмеженість ресурсів та проблеми вибору в економіці.**

Структура економіки України початку 90-х років характеризується некомплектністю та переважанням виробництва засобів виробництва над виробництвом предметів споживання, надмірним екстенсивним розвитком гірничовидобувної промисловості, неефективним використанням електроенергії, відсталістю агропромислового комплексу та національно-територіальною структурою виробництва.

Сьогоднішнє українське господарство складається з ряду великих і тісно взаємопов'язаних галузей матеріального виробництва, об'єднаних за однорідністю виробництв у комплекси: паливно-енергетичний, металургійний, машинобудівний, хіміко-лісовий, агропромисловий, будівельний, транспортний, соціальний. Уся структура виробничих комплексів зберігає орієнтацію на випуск продукції для виробничого споживання.

У промислових комплексах переважають матеріаломісткі та капіталомісткі галузі. На сьогодні відшкодування поточних матеріально-виробничих витрат переважає половину вартості всієї валової продукції. Отже, зменшується частка продукції, яка залишається для задоволення кінцевих господарських і соціальних потреб. Помічене незначне підвищення питомої ваги невиробничого споживання та нагромадження оборотних коштів відбувалось не за рахунок власних ресурсів, а завдяки дедалі значнішому переважанню ввезення продукції в Україну над її вивезенням.

Порівняльна характеристика адміністративно-командної та ринкової економіки

Адміністративно-командна (планова)	Ринкова
○ Усі економічні ресурси розподіляються державою.	○ На розподіл економічних ресурсів впливає ринок.
○ Державна власність на всі матеріальні ресурси.	○ Приватна власність на більшість матеріальних ресурсів.
○ Планова система господарювання, відсутність конкуренції.	○ Свобода вибору, підприємництва, наявність конкуренції.
○ Обмеження особистої матеріальної зацікавленості.	○ Особиста зацікавленість – головний принцип виробничої діяльності.
○ Необмежена влада уряду в управлінні економікою.	○ Уряд регулює економічні процеси.

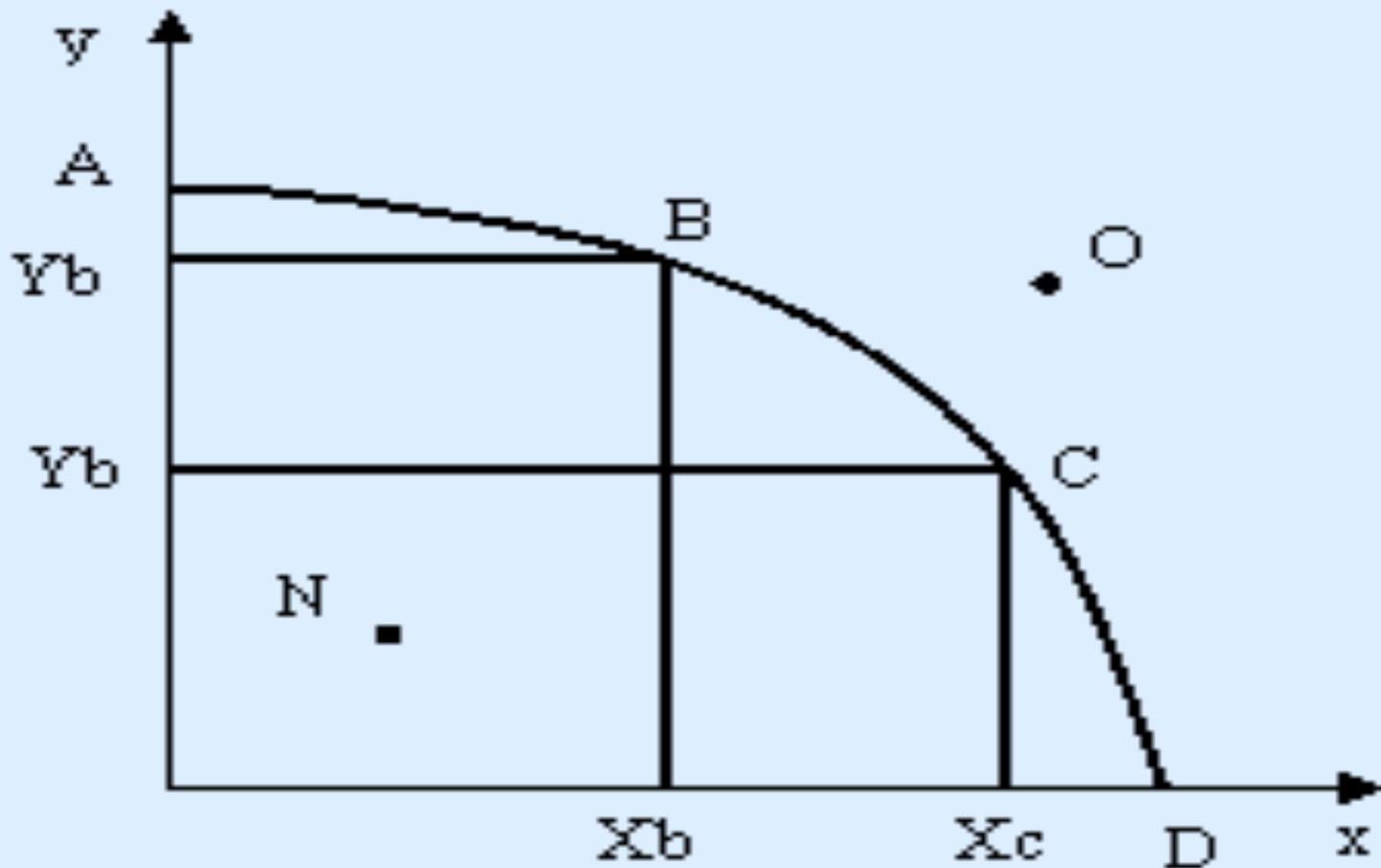
У розвиненому світі склалося кілька моделей ринкового господарювання. Їх можна згрупувати у три різновиди:

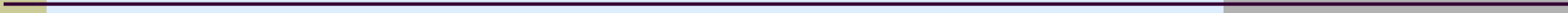
- **вільний ринок** (економіка США): незначне втручання держави і всебічна підтримка підприємництва; роль федерального уряду менша, ніж у інших країнах; податки та державні витрати по відношенню до ВВП в США менші, ніж в інших країнах; державна власність у промисловості незначна;
- **соціально-орієнтований ринок** (економіка країн Західної Європи): суттєве втручання держави в економіку; вона відіграє основну роль у розподілі прибутків через програми державних видатків на соціальні потреби; розвинена система соціального забезпечення; державні виплати отримують безробітні, пенсіонери та інші категорії населення;
- **державно-керований ринок** (економіка Японії, країн Східної Азії): тісна взаємодія держави і бізнесу, особливо у розміщенні капіталів; індикативне планування ґрунтується на узгодженні уряду і фірм; бізнесмени разом з міністерствами розробляють стратегічні напрями розвитку економіки та визначають ключові галузі для вкладення капіталі; державне забезпечення відсутнє, бо цю роль виконують фірми.

Обмеженість ресурсів зумовлює те, що збільшення пропозиції будь-якого товару неможливо без зменшення пропозиції іншого товару. Припустимо, у гіпотетичній економіці виробляють два товари: одяг (y) і продукти харчування (x), але існують такі обмеження:

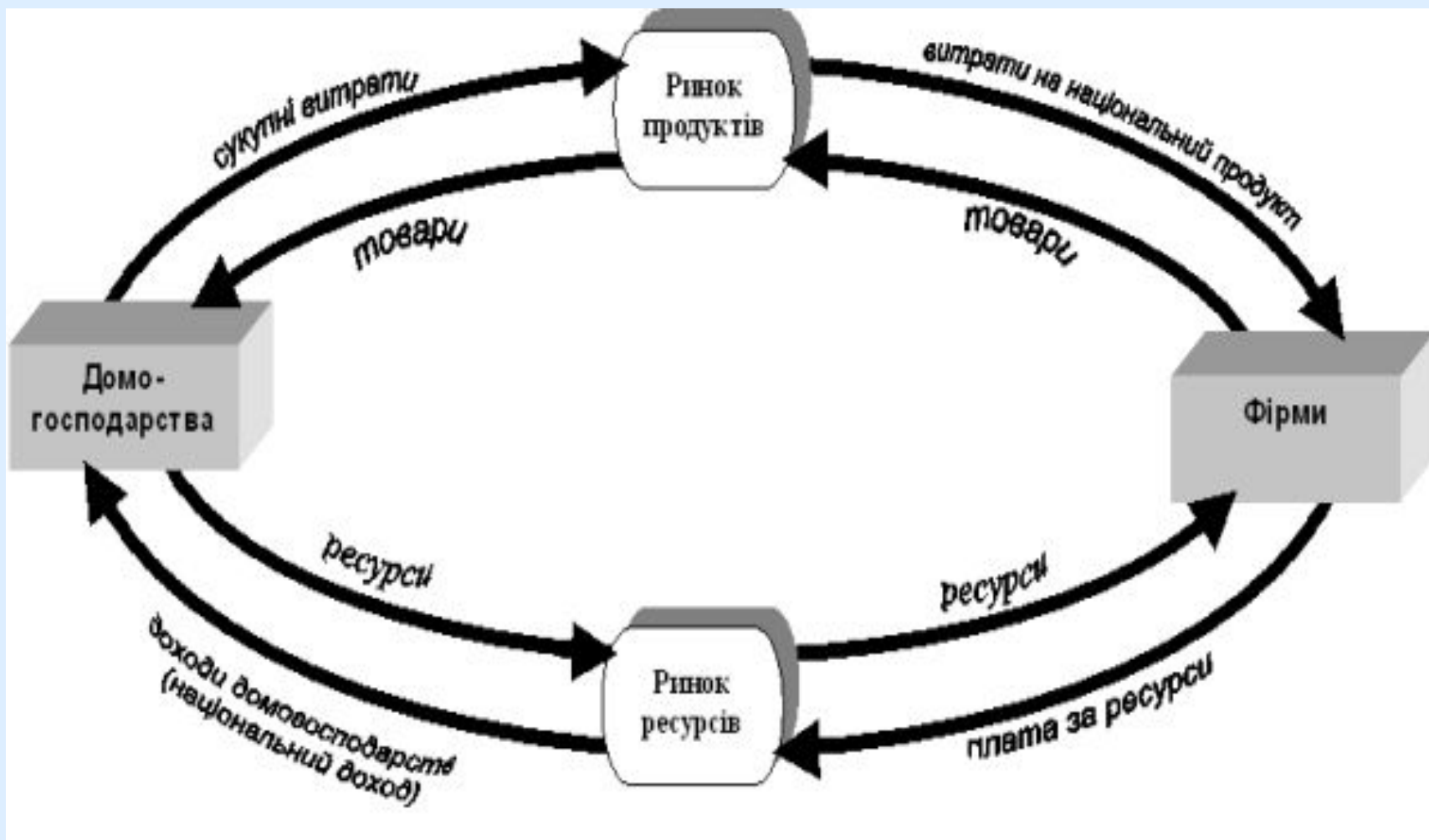
- **кількість ресурсів і рівень розвитку продуктивних сил на цей час постійні;**
- **повне та ефективне використання ресурсів**

Крива виробничих можливостей.

Модель кругообігу ресурсів, продуктів і доходів

Принципи функціонування національного господарства у умовах ринкової економіки:

- 1. Максимальна свобода підприємництва** означає, що за умов чистого ринку приватні підприємства можуть придбати економічні ресурси, організувати процес виробництва із цих ресурсів товарів або послуг за власним вибором і продати цей товар або послугу на ринках за вибором самої фірми.

Принципи функціонування ринкової економіки:

2. Рівноправність ринкових суб'єктів.

3. Економічна відповідальність і ризик підприємців, тобто люди і колективи орієнтуються на власні інтереси і цілі, а за негативні наслідки господарювання самі ж і відповідають. Це примушує пильно відноситися до ресурсів, ініціативної, активної економічної діяльності.

Принципи функціонування ринкової економіки:

- 4. Конкурентне середовище** (вільний вхід або вихід на будь-які ринки; антимонопольна діяльність держави; державна підтримка конкуренції).
- 5. Вільне ціноутворення**, тобто процес формування цін на товари і системи цін загалом при ринковій економіці відбувається стихійно, ціни складаються під впливом попиту і пропозиції в умовах конкуренції, а взаємодія попиту і пропозиції визначається характером і структурою між виробниками і споживачами.

Принципи функціонування ринкової економіки:

- 6. Ведуча роль фінансових показників** (грошовий обіг визначає кількість грошей і обсяг виробництва, від його функціонування залежить господарська активність, економічне зростання, благополуччя суспільства; прибуток – найважливіша категорія ринкової економіки, її максимізація виступає як безпосередня мета і рушійний мотив виробництва).
- 7. Відмова всіх органів державної власності від прямої участі в господарській діяльності** (за винятком державної власності).

Принципи функціонування ринкової економіки:

- 8. Соціальна справедливість (рівна можливість заробляти своєю працею; державна підтримка непрацездатних).**
- 9. Створення ринкової інфраструктури.**

Переваги конкуренції

спрямованість на
найповніше
задоволення
потреб
споживача

переваги
ринкової
конкуренції

заінтересованість
у технічному
прогресі та
зменшенні
витрат

досягнення
особистих
інтересів
економічних
суб'єктів

Недоліки конкуренції

масові
банкрутства,
безробіття,
значна
нерівність
доходів

недоліки
ринкової
конкуренції

гальмування
розвитку
культури, освіти,
забруднення
довкілля

протидія
конкуренції
через злиття та
змови

Типи ринкових структур

Характерні ознаки	Досконала конкуренція	Недосконала конкуренція		
		Монополістична конкуренція	Олігополія	Монополія
Кількість виробників	Дуже велика кількість незалежних фірм	Багато фірм	Декілька фірм	Одна фірма
Тип продукту	Стандартний; однорідні товари	Диференційований залежно від ринків	Стандартизований або диференційований	Унікальний, не має близьких заміників
Умови входження на ринок	Дуже легкі, відсутні перешкоди	Відносно легкі	Обмежені, вимагають великих інвестицій	Блоковані
Контроль за цінами	Відсутній; ціни визначає ринок	Обмежений	Обмежений взаємною залежністю; значний у разі таємної змови	Значний, інколи повний контроль
Не цінова конкуренція	Відсутня	Наголос на рекламу, торгові знаки, марки	Типова, особливо за диференціації продукту	Реклама
Приклади	Деякі ринки сільськогосподарської продукції, ринок цінних паперів	Роздрібна торгівля, виробництво одягу, взуття, послуги перукарень, кафе, ринки безалкогольних напоїв, виробів побутової хімії, ліків	Виробництво сталі, автомобілів, побутової техніки, ОПЕК	Місцеві підприємства комунальних послуг, пошта, метро, електроенергетичні, газо-, водопровідні, телефонні компанії

Дякую за увагу!